

CONCIO IX.

SUPER PSALMUM XC.

DE VERSU UNDECIMO ET DUODECIMO

Quoniam Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.
In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.

SYNOPSIS

Quandoquidem hoc eodem versiculo usus sit Diabolus in tentando Christo, quatuor propterea manifestantur peccata, quæ ille in allegando hoc sacra Scripturæ loco commisit. Primum est quod illum ad Christum retulerit, qui nunquam habuit Angelos custodes, bene autem administratos. Secundum, quod ad malum finem eum adhibuerit. Tertium, quod nuda et simplicia verba adduxerit, quæ tamen metaphorica sunt. Quartum, quod mutilam et truncam sententiam attulerit. Deinde ipse versus de verbo ad verbum explicatur; atque in primis quoniam vocabulum Quoniam referatur ostenditur ejusque causa assignatur. Quanta cura Deus hominem custoditum velit, ex voce Angelis colligitur. Quare plurali numero Angelis suis, potius quam singulari utatur Psaltes, duplex habetur ratio, tum quia non modo a proprio Angelo, qui cuique attribuitur, homo custoditur, sed etiam ab aliis; qui præsunt regno et provincia unicuique: tum etiam quod Episcopi Sacerdotes et concionatores Angeli dicantur. Additur autem suis, ut intelligamus, Deum nos suis, hoc est, bonis Angelis commendasse, non malis, quales sunt demones; ubi probatur Hæreticos quoque esse Angelos malos. Causa referuntur, cur Angeli liberet nostri curam suscipiant. Docetur deinde, quid et quænam sit via, in qua nos custodiendos esse Deus mandavit, quod duplici modo exponitur, et quod

in hac vita, quæ via est, non sit subsistendum rationibus demonstratur.

Alter pars docet, quomodo nos Angelis custodiant ne offendamus ad lapides, qui sunt scandala, et occasiones peccandi. Præterea duo præcipua beneficia Angelorum explicantur, instructio scilicet et defensio. Docent autem nos primo surgere de peccato, ubi pulchra figura Petri in carcere inter duos milites secure dormientis peccatoribus applicatur. Secundo docent vitare prava consortia, quod exemplo Loth ex Sodoma educti comprobatur. Tertio fortiter in via Domini pergere, quod Elias in via roboratus confirmat. Quarto, fugare demones, quod exemplo Tobia junioris ostenditur. Tandem docent nos vincere et triumphare quod in historia Gedeonis contra Madianitas pugnatu clarum est. Deinde manifestatur, a quibus nos Angeli defendant, scilicet a Dæmonibus, ab hominibus malis, a feris, ab inanimis rebus, imo et ab ipsa ira Dei, quæ singula suis exemplis vera esse comprobantur. Tandem novum adducitur Angelorum beneficium, nimirum quod nos functos vita ad caelum deferant: ac proinde merito illos esse audiendos, et honorandos convincitur.

Etsi plurimi sint, optimi auditores, qui terram magno labore, vel perse vel per alios fodiunt, ut novos auri atque argenti, vel pecuniarum gemmarumque pretiosarum thesauros aliquando reperiant: tamen non pauci nihil unquam aliud, quam ossa mortuorum,

vel cineres et carbones inveniunt. Idem omnino sacrarum litterarum studiosis nostro potissimum tempore usu venire videmus. Etenim multi divinas Scripturas diligenter evolvunt, et dies ac noctes in lege Domini meditantur; sed non omnes ad ipsum veræ intelligentiæ, diviniæque sapientiæ thesaurum perveniunt. Imo vero quid Hæretici omnes, quos in Scripturis legendis, vertendis, perdiscendis, memoriæ commendandis assidue versari negare non possumus: quid, inquam, tot suis laboribus et sudoribus tandem reperiunt, nisi cadavera mortuorum? nisi cineres? nisi carbones? sensus quosdam nisi videlicet nigros, tartareos, veritati pietatique contrarios: atque imprimis ossa et cineres quondam extinctorum, sepulcorumque errorum. Sed nemini mirum id videri debet: Non enim est discipulus super magistrum, sed Sufficit discipulo si sit sicut magister ejus. Quis enim magister, ac doctor Hæreticorum est, nisi ille, quem sacra littera nunc spiritum erroris, nunc spiritum mendacem, nunc spiritum vertiginis appellant? Is vero tunc omnibus Hæreticis ad Scripturas depravandas, et in alienos ac monstruosos sensus detorquendas aditum patefecit, cum adversus Christum, hoc est, adversus ipsam Dei sapientiam et veritatem, illis Psalmi versiculis pugnare ausus est, quos hodierna die, Domino juvante, explicatur sumus. Etenim cum spiritus ille mendax frustra Domino suavisset ut de lapidibus panes efficeret, mox eum ad verticem divini templi perduxit, atque ait: Si filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim: Quoniam Angelis suis mandavit de te, in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Nos igitur more prudentium agricolarum, qui non prius bonas atque utiles herbas in agris serunt, quam eos a malis, noxiisque purgaverint: primum Satanæ sententiam breviter refellimus: deinde veram atque a sanctis Patribus acceptam hujus loci intelligentiam adferemus.

Quatuor sunt præcipua peccata, quæ dæmon in hujus testimonii allegatione commisit: primum longe aberravit a scopo: siquidem Psalmus hic nonagesimus non ad Christum refertur, sed hominem justum inter pericula constitutum multis rationibus consolatur. Et cum alie Psalmi partes, tum præcipue ista, quæ Angelorum custodiam homini justo promittit, ad Christum nullo modo pertinere potest. Nam cum tria quædam

in una atque eadem Christi persona reperiantur, *Deus, anima, caro*: Deus nulla eget, neque eguit unquam Angelorum custodia, cum ipse sit, qui *Portat omnia verbo virtutis suæ*, et homines omnes Angelosque custodit. Anima etiam nullis Angelorum præsidis unquam opus habuit, propterea quod semper beata, semper felix, semper in patria fuit. Custodiæ vero atque præsidia Angelorum solis iis necessaria sunt, qui de mundi hujus exilio ad illam cœlestem et beatam patriam inter insidias, atque arma inimicorum pergunt. Sola Domini caro brevi illo tempore, quo mortalis et passibilis erat, custode ac protectore aliquo indigebat; sed eum tamen Angelum esse, neque decebat, neque necesse erat, cum beatam et felicem illam carnem tamquam propriam templum ac domicilium Deus inhabitaret, qui cum per se regebat, defendebat, tuebatur, conservabat. Itaque Angeli quidem (ut Evangelium docet) Christo famulabantur interdum et serviebant; sed eum minime protegabant, vel custodiebant.

Deinde in eo Diabolus peccavit, quod Scripturæ testimonio re videlicet optima, sanctissima ad finem pessimum abuti voluit, ut Christum ad peccandum provocaret: quomodo si medicus peritus, sed improbus, potenti aliqua medicina ad ægrotum occidendum uteretur. Sed bene habet, quod sicut Deus mala vertit in bona, ita dæmon bona vertit in mala, et bonis utitur male.

Tertium Diaboli peccatum est, quod nuda et simplicia Scripturæ verba pro se adduxit, et verba illa: *In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum*, quæ figurata et metaphorica sunt, ita simpliciter et proprie intelligi voluit, ac si Propheta dixisset, posse nos clausis oculis tuto ac libere iter facere, et neque saxa, neque præcipitia metuere, et idem esse omnino sive per gradus paulatim ad portam descendamus, sive per fenestram uno saltu ad terram veniamus; propterea quod Angelis a Deo imperatum sit, ut nos ubique diligenter custodiant, et etiamsi velimus nunquam impingere neque cadere nos patiantur. Atqui levem et perilem hanc intelligentiam, quam Dæmon non tam habebat, quam habere se simulabat, sapienter Dominus confutavit, cum ait: *Scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum*. Tamquam si diceret, Deus quidem Angelis suis mandavit, ut homines justos ubique custodiant; sed non propterea debet aliquis

Denm tentare, neque miraculum expetere, ubi nulla necessitas miraculorum est: alioqui si sponte aliquis seipsum de monte præcipitet, Angeli non custodiant, quo minus ille vel collum vel tibias frangat.

Postremum quod in hac Dæmonis allegatione sancti Patres reprehendunt, illud est, quod mutilam et truncatam sententiam attulit: nam cum dixisset: *Scriptum est: Quia Angelis suis mandavit de te: non addidit, quod sequitur: Ut custodiant te in omnibus viis tuis*, sed mox ad illud transit: *In manibus tollent te*. At cur mediam illam sententiam prætermisit? Quoniam contra eum aperte faciebat: Psalmus enim perspicue dicit, nos in viis non in præcipitiis custodiendos. Quod si præcipitia quoque aliquo modo via dicendæ sunt, certe Diaboli viæ sunt, non Christi, nec sanctorum. Et cur etiam verba sequentia: *Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem*, Dæmon silentio præterit, nisi quoniam in iis suas insidias aperiri videbat. Itaque recte Gregorius Theologus oratione in sanctum lavacrum: « O sophista malitiæ, inquit, cur sequentia suppressis? Recte enim id novi, tametsi tu sileas, quoniam super te aspidem et basiliscum ascendam, et super serpentes et scorpiones Trinitate circumsepsit ambulabo. »

Habemus igitur ineptam atque absurdam esse Diaboli expositionem, et cum ipse magister et doctor sit Hæreticorum, vos ipsi cogitate, qui ab eis nos possimus, nisi corruptelas, nisi depravationes, nisi mendacia expectare? Sed nos Beatum Hieronymum potius audiamus, qui in extremo dialogo adversus Luciferianos monet, non esse unquam Hæreticis credendum, quamvis de Scripturis multa garrere videantur, cum etiam Diabolum sciamus de Scripturis aliquando esse locutum: sed in ea Ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata usque ad diem hanc durat, quæ non solum verba, sed etiam verum et legitimum sensum Scripturarum tenet.

Sed jam ad ipsorum versiculorum expositionem veniamus, et singula verba seorsim et per se consideremus. Atque imprimis vox illa, *Quoniam*, non præcedentium, sed sequentium verborum rationem reddit. Quid est quod præcessit? *Non accedet ad te malum, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo*. Quid est quod sequitur? *In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem*

pedem tuum. Jam igitur media hæc sententia, *Quoniam Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis*. Non est cum præcedentibus ita connectenda: *Non accedet ad te malum, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo: quoniam Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis*: sed cum sequentibus hoc modo: *Quoniam Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis*. Ideo *In manibus portabunt te ne forte offendas ad lapidem pedem tuum*. Nam sententia illa præcedens jam sua ratione confirmata erat. Si enim quis petat, cur ad hominem justum malum non accedet, flagellum ejus tabernaculo non propinquabit? Respondet Propheta: *Quoniam Altissimum posuit refugium suum*. Deinde quod tabernaculum celeste, quod sua altitudine munitissimum est, custodia Angelorum eget, neque congruenter rationem Propheta redderet, si diceret: *Flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo, quoniam Angeli te custodient in via*. Quare sequentium, non præcedentium verborum, hic ratio redditur, et simul novum atque insigne Dei beneficium commemoratur, quod lamen cum præcedentibus relictissime aptissimè conjungitur. Poterat enim homo justus, cui superiore versiculo dictum erat: *Non accedet ad te malum et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo*, jure ac merito dicere, bene habet quod in cælesti tabernaculo tutissimus ero, quandoquidem neque eo accedere malum, neque flagellum propinquare potest: at si dum adhuc versor in itinere, me forte latrones intercipient, vel in foveam aliquam incidam, aut certe aberrem a via, quid mihi tabernaculum proderit? Respondet Propheta, nihil est omnino quod metuas nam qui tibi tabernaculum paravit in patria, idem Angelis suis mandavit, ut te custodiant ac tueantur in via. Atque hæc de illa voce, *Quoniam*.

Sequitur, *Angelis*. Quod unum verbum rem magnam et pretiosam, præstantem, et sane singularem esse hominem nos perspicue docet. Res enim magnæ et pretiosæ multis claustris, et clavibus custodiri solent: at quot claustris, quot clavibus, quam diligenter, quem sollicitè Deus hominem custodiri voluerit, quæ unquam oratio explicabit? Primum Deus ipse semper vigilat, ut nos custodiat nec unquam oculos providentiæ suæ a nobis removet: *Non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel*. Quid faciam tibi,

inquit Sanctus Job, *o custos hominum?* Deinde, lege naturæ, lege divina, lege humana tamquam triplici muro, vel quasi moenibus, fossa et vallo nos cinxit: tamen ne forte mœnia transilirentur funibus innumerabilium beneficiorum nos arctissime sibi devinxit atque obligavit: et quoniam periculum erat, ne funes quoque aliquando frangeremus, *Unicuique mandavit Deus de proximo suo*: nimirum ut unusquisque omnes quoad posset custodiret, et ipse vicissim ab omnibus custodiretur. Quia vero facile fieri poterat, ut homo hominem contemneret vel deciperet, vel etiam inter se homines latronum more conveniret, et unus alium ad malum adjuvaret, addidit postremo firmissimum tutissimumque præsidium sanctorum Angelorum, qui neque muneribus corrumpuntur, quoniam optimi sunt; neque fraudibus decipiuntur, quoniam sapientissimi sunt: neque vi coguntur, quoniam fortissimi sunt: neque celeritate vincuntur, quoniam spiritus sunt: neque numero superantur, quoniam innumerabiles sunt.

Angelis, inquit, *suis mandavit de te*. Neque vero solum hoc loco, sed passim divinæ Scripturæ nos docent, unicuique nostrum esse proprium Angelum tamquam præsidem et pædagogum et nutrimentum assignatum. Ac ut alia prætermittam, nonne Dominus ait in Evangelio: *Videte ne contemnatis unum ex his pusillis*. *Dico enim vobis, quia Angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei*, qui in cælis est. Nolite despiciere, inquit Dominus, istos pauperculos, quos sæpe videtis corpore squalido, vestibus laceris, summa humilitate divitibus supplicare. Nam Deus illos non despiciet, et quamquam certis de causis inopia premi atque affligi nos eos permittat, tamen tanti eos facit, ut singulis eorum ex magis illis principibus, qui in aula cælesti degunt custodes et magistratos assignaverit. In actibus etiam Apostolicis, cum Sanctus Petrus de carcere divinitus liberatus, ad domum quorundam Christianorum venisset, et illi non crederent esse Petrum, dixerunt: *Angelus ejus est*. Adeo semper in animis piorum hæc veritas impressa fuit. Itaque merito Sanctus Hieronymus superiorem Evangelii locum exponens, ait: *Magna dignitas animarum, ut una quæque ab ortu natiuitatis in sui custodiam Angelum delegatum habeat*.

Sed si unusquisque nostrum unum dumtaxat Angelum custodem habet, cur Psalmus

dixit: *Angelis suis*, et non potius Angelus suo mandavit de te? Duæ sunt hujus rei præcipuæ rationes. Prima, quoniam etsi homines singuli Angelos singulos tamquam suos et proprios custodes habent; tamen præter eos habent etiam multos alios, cum cæteris hominibus communes. Nec enim solum hominum singulorum, sed etiam civitatum, provinciarum et regnorum sunt Angeli custodes. Nam et apud Danielem unus Angelus Judeorum, alius Græcorum, alius Persarum princeps appellatur. Et sanctus Basilius libro tertio in Euanonium constanter affirmat, tantum præstare Angelos, qui regnis et provinciis præsent, iis qui præsent hominibus singulis quantum regna et provinciæ singulis hominibus præstant.

Altera ratio est, quoniam non solum cælestes illi, ac prope divini spiritus Angeli in sanctis litteris nominantur; sed etiam Episcopi, et Sacerdotes, concionatores. Nam et Joannes in Apocalypsi septem Episcopos Ecclesiarum Asiæ, septem Angelos nominavit. Et Malachias de Sacerdotibus dicit: *Labis Sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est*. Et de Joanne Baptista primo ac summo Christi præcone Dominus per Malachiam ait: *Ecce ego mitto Angelum meum, qui præparabit viam ante faciem meam*. Istis vero hominibus Deus mandavit, ut te verbo et exemplo custodiant, ut semper vigilent tamquam rationem pro anima tua redditori, ut viam bonam tibi ostendant, ut in ea te comitentur, ut omnia impedimenta, quoad poterant, auferant, ut te saluum atque incolumem ad cæleste tabernaculum perducant. Cum igitur tot Angelos, vel potius tot genera Angelorum custodes et præsidem habeamus, nonne merito nunc Propheta dicit: *Angelis suis mandavit de te*.

Sed cur addidit *suis*? An satis non erat *Angelis dicere*? Non sane, auditores, non satis erat. Habet enim et Diabolus Angelos suos, quibus mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis; nimirum, ut si sceleratus et improbus fueris, non facile convertaris: si vero pius et probus, etiam pervertaris. Et sicut Deus præter spiritus illos cælestes, etiam Episcopos, Sacerdotes, concionatores, custodes animarum esse voluit: itaque quoque et Satan præter spiritus illos tartareos, ulitor etiam lenonum et meretricum, atque imprimis Lutheranorum et Calvinistarum opera in hominibus custodiendis, ne a via

hæresum et flagitiorum aliquando discedant. Quare cum Angelos tam bonos, quam malos habeamus, et utriusque nos in viis suis custodire satagam, ne putaremus omnibus id a Deo esse mandatum, Psalmus aperte dicit: *Angelis suis mandavit de te*, hoc est, imperavit Deus Angelis sanctis, ut te juvent: non imperavit Angelis malis, ut tibi noceant. Neque probabile est ullo modo, neque Scripturis, aut rationi consentaneum, quod Origenes et Cassianus ex libro Pastoris docuerunt, unicuique Angelos duos a Deo esse attributos: unum bonum ad custodiam, alterum malum ad exercitium: Deus enim nemini mandavit impie agere, neque homini, neque Dæmoni, et nec per se, nec per alium homines tentat, sed *Intentator malorum est*, ut ait Apostolus Jacobus: quin potius conqueritur ipse per Jeremiam de falsis Prophetis, de malis Angelis, de novis hæreticis: *Nolite, inquit, audire verba Prophetarum, qui prophetant vobis et decipiunt vos: visionem cordis sui loquuntur, non de ore Domini: dicunt his, qui blasphemant me, locutus est Dominus: Pax erit vobis. Et omni, qui ambulat in pravitate cordis sui dixerunt: Non veniet super vos malum. Non mittebam Prophetas, et ipsi currebant: non loquebar ad eos, et ipsi prophetabant. Si stitissent in consilio meo, et nota fecissent verba mea populo meo avertissem utique eos a via sua mala et a cogitationibus suis pessimis.* O utinam tot Prophetæ mendaces, qui miseris nostris temporibus visionem cordis sui loquuntur, et tantum numerum animarum tam misere perdunt, hæc verba serio apud se quandoque meditentur. Quinam enim sunt, qui templa et altaria spoliantibus qui Deum et sanctos blasphemantibus, qui cum sacris virginibus incesta matrimonia contrahentibus, qui omnia jura divina et humana violentibus, qui more latronum et piratarum ubique grassantibus, qui denique ab Ecclesie gremio, a Christi corpore, ab ovili Dominico se separatibus dicunt: *Pax erit vobis; non veniet super vos malum*, nonne novi Hæretici, Lutherani, Zwingliani, Calvinistæ? Quis enim eos misit? Unde, quando, quomodo venerunt? per quam portam intraverunt? Unde spiritum istum seditiosum, turbulentum, sanguinarium, voluptarium hauserunt? In Evangelio Christi? an potius in Alcorano Mahometi vitam istam simul epicuream et pirateam didicerunt? que virginitatem odit, que continentiam execratur, que jejunia ferre non potest, que omnibus

libidinibus habenas laxat, que terras et maria nefariis armis, nec tam bellis, quam latrocinii infestat? Visionem igitur cordis sui loquuntur, et non de ore Domini, non missi currunt, et non jussi prædicant: at si stitissent in consilio Domini, in consilio iustorum et congregatione, si ab Ecclesia matre, que eos peperit et educavit, impii et ingrati non recessissent, avertisset utriusque Dominus eos a via sua mala: si in aliquo videlicet errore fuissent, si quid minus recte sensissent, eos Deus in Ecclesia permanentes, sine dubio illustrasset, atque ab erroribus revocasset, neque tam misere perire sivisset. Nunc vero proficent semper in pejus errantes, et in errorem mittentes, et de nocte ad noctem, de cæcitate ad cæcitate, de tenebris ad tenebras progredientur, donec tandem ad exteriores tenebras gehennæ perveniant.

Sequitur: *Mandavit de te*. Multis de causis Angeli sancti libenter nos protegent ac tuentur. Primum ut Christo regi suo et nostro gratificentur. Nec enim ignorant, nihil gratius Christo fieri posse, quam ut diligenter animæ custodiantur, quas proprio sanguine ipse redemit. Deinde ut ruinæ ecclesiæ Jerusalem instarentur, et supernorum civium gaudia quotidie cumularet crescant. Tunc, ut sanctæ atque ardentissimæ illi charitati satisfaciant, qua nobis ut imaginibus Dei vivis ac veris, afficiuntur. Tunc etiam propter odium illud perfectum ac sanctum, quo Dæmones hostes atrocissimos humani generis prosequuntur. Sed maxima potissimaque ratio est, quoniam Deus ita mandavit. Nam qui Deum infinito quodam amore diligunt, et ei perpetuo sancta voluntate et charitate coherent, nihil dulcius, nihil suavius, nihil jucundius habent, quam divinis obsequi et obedire mandatis. Itaque merito Sanctus Propheta cæteris prætermissis hanc unam causam et rationem expressit: *Quoniam, inquit, Angelis suis mandavit de te*.

At quid illud est, quod mandavit? Ut custodiant te in omnibus vis tuis. *Via*, si propriam ejus significationem inspiciamus, spatium illud terræ significat, quod est tamquam regula quædam ambulationis. Vult aliquis de uno loco ad alium proficisci, si nullam videat semitam, nulla hominum vestigia, sed omnino æque herbis et graminibus, vel aquis aut nivibus cooperta, fieri non potest, quin sæpius vagetur et erret: idque non alia de causa, quam quod certam regulam non habeat, quam in ambulando sequatur. At si inter

medios campos quasi longissimam quandam lineam aspiciat calcatam, tritam, nullis herbis coopertam, nullis virgulis interclusam, vestigiis euntium et redeuntium plentam, tam et in eam ingressus, eam tamquam regulam quandam in ambulando intueatur, plane errare non potest. Hinc igitur factum est, ut vocabulum *Via*, ad omnes leges et regulas significandas derivatum sit, quas ne in agendo atque operando erremus, intuemur et sequimur: atque hinc vias artium, vias disciplinarum, vias morum etiam vulgo et usitate nominamus. Aggreditur opus aliquod artifex imperitus, videt eum alius in ea arte peritior, et Heus tu, inquit, non recte pergis, non bene ambulans, non invenies exitum. Quod est idem ac si aperte diceret: Non bene servas regulam artis, non ad istum modum secundum artem faciendum. Pari ratione inter Philosophos illi viam Platonis, isti Aristotelis, illi Zenonis, isti Epicuri sequi se, ac tenere affirmant, propterea quod secundum illius vel istius præcepta et instituta philosophentur. Denique in vita et moribus, qui legem Dei, legem justitiæ, legem temperantiæ, legem charitatis perpetuo loquuntur, et secundum eam vivere studet, is viam bonam et rectam ambulare dicitur: qui vero legibus mundi et carnis obtemperat, legibus ambitionis, legibus avaritiæ, legibus gulae et ventris et libidinum, eum viam malam et distortam et periculosam accepisse omnes clamant.

Jam vero nemo est, qui multa et varia legum genera observare, hoc est, multa simul itinera conficere non teneatur. Est aliquis paterfamilias, habet superiores, habet æquales, cum multis agere, vivere, ambulare debet: ut recte ambulet, hoc est, versetur et vivat cum uxore, servare debet legem matrimonii: ut cum liberis, legem patris; ut cum servis, legem domini, ut cum episcopo, cum pastore, cum rege, cum magistratu, cum Deo, leges Ecclesie, leges regni, leges civitatis, leges Evangelii: et si artem aliquam exercet, simul etiam legem ejus artis. Quoniam igitur multas vias omnes ambulamus, et in omnibus istis viis multa pericula, multi lapides, multa præcipitia, multi latrones, multa peccandi occasiones inveniuntur, propterea nunc Propheta dicit: *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus vis tuis*, nimirum, ut quocumque eas, quicquid agas, quicquid cogites, quicquid aggrediaris, quicquid loquaris, semper te Angelus

comitetur, ne forte a recta via et regula unquam recedas.

Possumus tamen et aliter hunc locum exponere. Siquidem, ut Magnus Basilus oratione in primum Psalmum, eleganter docet, via in Scripturis præsens hæc vita nominatur, propterea quod semper festinet ad finem. Ut enim ille, qui curru vel navibus vehuntur, etiam dum sedent et dormiunt iter conficiunt: sic et nos omnes quamquam in aliis rebus occupati vitæ nostræ cursum non sentimus, et sæpe quiescere, otiosi, ludere nobis vide-mur, semper tamen vitam consumitur, et nos ad mortem maxime itineribus properamus. Deinde viator omnia celerrime præterit, ac post tergum suum relinquit. Occurrunt pulchra palatia, sislis parumper, aspicit, admiratur, et transit. Occurrunt agri et vineæ, prata florentia, ea quoque parumper aspicit admiratur, et transit. Occurrunt horti, sylvæ, lacus, flumina, et similiter tacit. Occurrunt loca deserta, viæ difficiles, asperæ, sordidæ, saxa, lutum, spinæ, ibi quoque hæret nonnihil, sudat, laborat, angitur, sed paulo post transit alterius, et molestiæ prioris non amplius recordatur. Ita prorsus et nos facimus, auditores, nunc læta et jucunda, nunc tristia et acerba nobis occurrunt, sed omnia dicto citius prætereunt. Evehitur aliquis ad magnum honorem: quid censes? Incidit in viam in amœnum pratam, sed mox alibi se videbit. Pari ratione conjicitur quis in carcerem, torquetur, vexatur, affligitur: quid putas id esse? Est difficilis aliquis locus, incidit in lutum vel in spinas; sed proinus transibit, et laborum omnium obliviscetur. Denique in itineribus hoc videmus quod ubi unus modo vestigium figit, ibi paulo post figet alius, et rursus alius atque alius, neque ullus est, qui diu in eodem permaneat loco. At nimirum non talis est hominum vita? « Interroga, inquit Basilus, agros et possessiones tuas, quot nomina jam mutaverunt, olim dicebantur illius, deinde illius, tum illius, nunc hujus dicuntur, paulo post alterius nescio cujus agri et possessiones dicentur. » Cur ita? Quoniam via quædam est humana vita, et unus alterum sequitur, unus alterum expellit. Aspice sedes Pontificum, regum, imperatorum; quam multi ad istas sedes singulis et alibus aspiraverunt? et tamen qui eas post multos labores et sudores obtinent, ante consurgunt, et sequentibus locum facere coguntur, quam se

in eis ad sedendum componere potuerunt. Heri sedebat unus, hodie moritur, et sedebat alius. Cras iste morietur, et sedebit alius: ac breviter, nullus adhuc ibi remanere potuit, sed istum ludum omnes ludunt, ascendant, sedent, salutant, descendunt et abeunt. Itaque via est vita, et vae illis, qui se in itinere esse obliviscuntur; vae illis, qui in hospitibus omnia sua consument; vae illis, qui in iis rebus contemplandis, quae occurrunt in via, nimium immorantur, qui in aliena republica curiosi esse volunt. Veniet enim, et cito veniet nox, in qua nemo potest ambulare, et ipsi ad patriam non pervenient, sed esca nocturnarum ferarum et infernalium luporum erunt. Quocirca Dominus in Evangelio clamat: *Ambulate, dum lucem habetis, ne tenebrae vos comprehendant.* De hac igitur via Psalmographus ait: *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in via, hoc est, in vita tua.* Et merito sane in via solum Angelorum custodia hominibus adhibetur: id enim custodiri debet, quod amitti potest: qui autem ad gehennam descenderunt plane amissi perditique sunt, nec Angelos custodes, sed Daemones tortores habent: qui vero jam ad patriam caelestem pervenerunt, in tuto collocati sunt, nec ullo modo amitti queunt, et Angelos sanctos socios gaudiorum, non propulsores periculorum habent.

PARS SECUNDA.

Angelis a Deo mandatum esse ut nos in via custodiant, sanctus Propheta haecenus docuit: nunc quomodo nos custodiant docet, atque ait: *In manibus portabunt te, ne offendas ad lapidem pedem tuum.* Quae oratio quamquam tota figuris et translationibus constet, tamen aperta et perspicua est? Quid enim sunt manus Angelicae, nisi potentia et providentia, quibus quasi duabus manibus nos regunt. Quid vero lapides in via nisi scandala, et peccandi occasiones, quibus humana vita referissima est? Igitur saepenumero dum ambulamus, dum operamur, dum agimus cum hominibus, multi lapides, multa scandala, multae peccandi occasiones sese offerunt: et nos quidem in eos facile incidemus, et anima pedem, hoc est, affectum ac voluntatem laederemus: sed Angelus sanctus cum nos incautos lapidi propinquare videt, admirabili ratione et modo a terra nos ele-

vat, et in momento ultra lapidem transportat. Tu fortasse cum vides aliquem peccantem fraterna charitate illum corripis, via recta et bona ingrederis: sed ecce tibi lapidem, ille non solum errorem non agnoscit, neque gratias agit, sed graviter etiam tibi succedet: quoniam igitur fieri posset, ut hac de causa non amplius fungereris officio charitatis, atque ita ad lapidem offenderes pedem tuum; venit Angelus sanctus, et intus in animo loquitur tibi, ac dicit, non esse curandum quid homines cupiant, sed quid Deus jubeat: neque mercedem boni operis ab hominibus requirendam, sed a Domino expectandam: et sicut propter hominum gratiam non sunt mala opera facienda, ita non esse etiam propter hominum gratiam bona opera dimittenda. Pari ratione bonus aliquis opifex aut mercator simpliciter cum homibus agit, artem suam exercet, neminem decipit, recta via incedit; sed ecce lapidem: venit aliquis impostor, et decipit ipsum, atque ei falsam monetam pro vera, et stannum pro argento, vel pro auro aurichalcum obtrudit. Is igitur si propterea scandalum patitur, et dicat: Hanc agitur? Ego quoque astutus hanc, ille falsa ista moneta me decipit: ego eadem amentem decipiam: ac si ita dicat, sine dubio impedit in lapidem. Sed Angelus sanctus saepe adest, et in corde illius dicit: Quid turbaris, modicæ fidei? Non meministi te esse Christianum? Si reddas bona pro bonis, et mala pro malis, quid amplius quam Ethnici, facis? Nonne et Gentes hoc faciunt? An ignoras hominum perditissimum esse, reddere mala pro bonis: hominum politicorum, reddere bona pro bonis: hominum Christianorum, reddere bona pro malis? Ita igitur Angelus sanctus diligentis paedagogi officio fungitur.

Neque vero solum hoc beneficium, sed alia praeterea multa et magna, quae ex hoc uno Propheta nos intelligere voluit, ab Angelo custode recipimus, quae tamen ad duo capita revocari possunt. Ut enim ex peccato duo praecipua mala, vel potius duo fontes malorum exorti sunt, ignorantia, et difficultas, cum quibus omnes homines usque ad mortem semper colluctantur: sic etiam duo sunt generalia beneficia Angelici custodis, instructio et defensio.

Quibus in rebus Angeli nos instruunt? In iis quae ad salutem maxime necessaria sunt, ut quomodo a somno peccatorum excitamur, quo pacto malorum societatem fugere

poterimus, qua ratione, in via Dei non deficiamus, quibus armis daemone fugabimus et qua industria si fugatus iterum redierit, eidem resistemus. Quae omnia figuris divinarum Scripturarum nullo negotio demonstrari possunt. Erat quondam Apostolus Petrus in carcere *Inter duos milites vinculus catenis duabus*, et sequenti die ad populum producendus, et extremo supplicio afficiendus erat: et tamen ipse tamquam si omnia essent tutissima, altissime dormiebat. Sed ecce adfuit Angelus custos, et lumen refulsit in habitaculo, et mox ad vocem Angeli Petrus excitatur, catenisque solvitur, de carcere egreditur et liberatur. Haec est figura et imago hominum peccatorum. Nam saepe numero versantur homines in obscuro et care-re ignorantiae, contracti funibus peccatorum, et brevi ad tribunal judicis dicendi, et sempiternae morti adjudicandi sunt: et ipsi tamen inter duos milites securissimi dormiunt. Qui sunt duo milites? Unus longa peccandi consuetudo; alter spes vana longissimae vitae: vel si mavultis, unus misericordia Dei, de qua sibi perpetuo blandiuntur; alter exempla ceterorum: nolunt enim videri ceteris sapientiores. Ista sunt, quae hominem dormire, nihil audire, nihil sentire faciunt. At cum venit Angelus Domini, et sancta quadam illustrati ne docet hominem in quanto periculo sit constitutus eique dicit: Heus tu, dormis? Surge velociter, tunc lumen refulget in habitaculo, et homo tamquam de gravi somno excitatus, incipit videre, quod ante non videbat, suam turpitudinem, suam feilitatem, suam miseriam, sua pericula, ac se comprehensum ac ligatum cernebat dicit: Hei mihi, ubi sum? Quid ago? Quo tendo? *Nisi quia hominum adjuvante, paulo minus habuisset in inferno animum meo.* Itaque totus perterritus, et commotus currit ad Ecclesiam, quaerit sacerdotem, solvitur a peccatis, de carcere liberatur. Hoc igitur primum est Angeli beneficium: audite nunc secundum.

Morabatur aliquando Loth in medio Sodomorum, urbe pessima et corruptissima et quamquam ipse justus erat, tamen mala illa societas ei nullo modo conveniebat. Quapropter Angelus ad eum venit, eique dixit ut de illa urbe protinus exiret. Et cum ipse egredi cunctaretur, Angelus apprehendit manum ejus, et exire coegit. Deinde monuit, ut non aspiceret retro, sed in monte salvum se faceret, et eo modo incendium illud eva-

deret, quo Sodomitae omnes perituri erant. Ad eundem modum, audiretis, homini jam converso, et sancte vivere incipienti Angelus custos nunquam cessat sergere, et fugiat malas societates, ut cum flagitiosis, cum peccatoribus, cum scortatoribus, cum insoribus, cum haereticis etiam et impiis non converseatur. ne cum eis similiter pereat, et cum is forte eum tatur, vel aures cordis Angelicis inspirationibus claudit, tunc sanctus Angelus peramanter et dulciter coegit, impetrat enim a Deo flagellum regradinis vel aliam aliquam afflictionem, qua is velit nolit cogatur deserere, quod diligeat. Et tunc demum a malorum societate tamquam de Sodoma eductum et in via salutis constitutum diligenter monet, ut nunquam aspiciat retro: ut non iterum cupiat, quod bene semel reliquit: ut in monte virtutum et perfectionis salvum se faciat, ut cum in die ultimi iudicii pleret incendium super terram Sodomorum, et Gomorrhoeorum, et omnes ubique peccatores involvet, ipse salvum et incolumem se esse gaudeat.

Sed beneficium tertium videamus. Pergebat quondam sanctus Propheta Elias ad montem Oreb, ubi Dominum allocutus et visurus erat, sed accidit in via, ut fatigatione, somno ac merore oppressus, subter unam arborem se prosterneret et dormiret: tunc autem adfuit Angelus Domini, qui Eliam excitans et panem illi ostendens ait: *Surge, comede, grandis tibi restat via.* O quam frequenter ita nobiscum sanctus Angelus facit: quo enim nos omnes propterquam, nisi ad montem illum excessum, montem pinguem, montem coagulatum, montem *In quo beneplacitum est Deo habitare in eo, de quo Psalmographus canit: Quis ascendit in montem Domini? aut quis stabit in loco sancto ejus ubi vera persequatur felicitate videbitur Deus Deorum in Sion?* At quamvis ad locum tam praclarum properemus, tamen saepe nos torpor invadit, fatigamur, deficiamus, jacemus, dormimus: sed Angelus sanctus muneris suo non deest, accedit, alloquitur, cohortatur: *Surge, surge, quid hic dormis in via? Excute de pulvere, refice vires pane illo sancto, quem tibi Dominus in hunc usum reliquit: grandis tibi restat via: longa est via de terra ad caelum: magnum negotium est salutis nostrae, quin potius negotium negotiorum, et quod summam vigilantiam summamque studium requirit.*

Quid praeterea angelus docet? quod est

quantum beneficium? Illud quarto loco doceat, quod si partem cordis super carbones ignitos posueris, inde fumus ascendet, quo continuo daemon fugabitur. Ita Raphael Angelus Tobiam juniorem docuit, et ipse ita esse experientia didicit. At quid hoc sibi vult? Quid est partem cordis super carbones ponere? Id est, auditores, non totum cor in Aristotele, vel Cicerone, vel Galeno, vel Justiniano, vel etiam Augustino ponere, sed saltem partem unam cordis ad eos ignes cogitandos conferre, qui parati sunt omnibus peccatoribus: vel certe ad illam flammam ardentem divini amoris, qua Deus noster *Sic dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret*. Ex istis enim sacris meditationibus oratio quadam fervens et ignita procedit, quæ cœlos penetrat, quæ Deum placat, quæ instar calidissimi fumi demones omnes quasi muscas expellit.

Quod si demon semel expulsus atque ejectus iterum majoribus copiis, acie instructa redire voluerit, Angelus te docebit quo pacto non solum fortiter resistere et pugnare, sed etiam vincere et triumphare poteris. Erat olim vir fortissimus Gedeon cum exercitu Madianitarum pugnaturus, et cum in multitudine militum spem victoriæ positam esse existimaret, triginta duo millia armorum brevissimo tempore congregavit: sed Angelus Domini docere volens atque instruere Gedeonem, jussit voce præconis in castris proclamari, ut omnes timidi et formidolosi recederent, et confestim viginti duo millia recesserunt. Imperavit secundo, ut reliqua decem millia ducerentur ad aquas, et Gedeon attentè consideraret, quo modo unusquisque eorum biberet: nam eos, qui humi prostrati more canum ore lambrent aquas, ineptos esse ad bellum, et eos dumtaxat idoneos, qui genu modice curvato altera manu aquas ad os projicerent. Quo facto soli trecenti ex triginta duobus millibus retraherunt, et illi soli victoriam maximam retulerunt. O præclaram, et verissimam Angeli instructionem! Multi sunt homines Christiani, multi nomen suum eidem Imperatori dederunt, sed ex triginta duobus millibus vix trecenti victores evadunt: nam timidi et formidolosi, quorum magnus est numerus, nihil unquam boni facient. Qui sunt timidi et formidolosi? Qui metunt, ne jejunium Quadragesimæ capiti noceat: qui timent inopia premi, si elemosynas pauperibus largiantur: qui verba et cogitationes hominum verentur si

pie vivere incipiant, si injurias condonent, si convivia et propinationes recusent: qui denique meta laborum et difficultatum vitam mutare non audent. Isti, inquam, nihil unquam boni facient: nam virtus Christianorum est caritas, et *Timor non est in charitate*, quoniam *perfecta caritas foras mittit timorem*. Neque vero timidi solum, sed etiam nulli eorum unquam Diabolum vincunt, qui toto corpore humi prostrati more canum summa aviditate bibunt aquas terrenarum deliciarum, et stomachum replent temporalibus bonis, quæ instar aquæ perpetuo labuntur et fluunt: sed illi dumtaxat, qui altera manu solum necessaria capiunt. *Habentes victum et vestitum*, inquit Apostolus, *his contenti simus*. Beati sane, qui Angeli sui doctrinam intelligunt: qui erecti stare, et cœlum respicere didicerunt; ipsi enim soli cum ingenti gaudio contra diabolum pugnant et vincunt, coronabuntur et triumphabunt.

Sed quoniam de instructione ac doctrina Angeli aliqua diximus, restat ut etiam de protectione et defensione pauca dicamus. A quibus igitur hostibus nos Angeli defendunt? Ab omnibus Demonibus, ab hominibus, a feris, a rebus inanitis, et quod majus et mirabilius est, ab ira omnipotentis Dei. De demonibus apertam testimonium habes in libro Tobiae, ubi Angelus Raphael demonium Asmodæum in solitudinem Ægypti relegavit, ut neque hominibus, neque pecudibus, neque arboribus nocere possent. Et quam frequenter putas demones, qui nobis adsunt, et qui summo odio nos persequuntur, vel in ignem vel in aquas vel in foveas nos projicerent, vel per se etiam in partes discerperent, nisi Angeli nostri potentiam formidarent? Certe Sanctus Hilarius et Sanctus Cyrillus hanc potissimam causam esse volunt custodiæ Angelorum. Quod vero etiam ab hominibus malis Angeli nos eripiant, testis erit S. Jacob, qui in Genesi dicit: *Angelus Domini eruit me de cunctis malis*. Testis Josue, pro quo contra Chanaanæ Angeli pugnaverunt. Testis Ezechias, qui centum octoginta quinque millia Assyriorum hostium suorum ab Angelo trucidata esse vidit. Testis Eliseus, quem integer exercitus Angelorum contra impetum Syriorum defendebat. Testis castissima illa Judith, quæ cum ad suos rediret, Holoferne trucidato, dicebat: *Vivit Deus, qui custodivit me Angelus ejus et hinc euntem et ibi commorantem, et*

inde huc revertentem. Testis denique, ut alios multos præteream, Theodosius junior imperator, quo cum Persis et Sarracenis pagante, circiter centum millia Sarracenorum in fluvium Euphratem Angelus Domini præcipitavit, ut Socrates tradit. Jam vero quod a feris nos Angeli defendant, ex Tobia et Daniele facit cognosci potest, quorum prior ab ingenti quodam pisce liberatus, posterior in lacu rugientium leonum Angeli presidio securus fuit. Jam de rebus inanitis quid ego dicam, cum etiam in fornace ignis ardentis tres pueros Angelus incolames et illas conservaverit? Sed summum maximumque beneficium mihi esse videtur, quod Angeli sancti, cum Deum nobis iratum esse videt, patrocinium nostrum suscipiant, et tamquam diligentes advocati, Deum orare, placare, flectere, nobis reconciliare summo studio laborent. Veniat in mentem parabola illa Domini de ficulnea sterili, de qua Dominus vineæ agricola dicebat: *Ecce tres anni sunt, ex quo venio fructum quærens in ficulnea hac, et non invenio: succide ergo illam, ut quid etiam terram occupat?* Agricola vero pro ficulnea Dominum exorabat, atque aiebat: *Domine, dimitte eam etiam hoc anno, donec fodiam circa eam, et mihi tam stercora*. Istæ ficulneæ nos sumus, auditores: vinea est Ecclesia, cultores sunt Angeli, sed venit primus annus, venit pueritia, et in ea quærit Dominus fructum puritatis, simplicitatis, devotionis, et nihil invenit nisi malitiam, nisi contentiones, nisi pugnas, propterea quod parentes non bene filios suos instituerunt. Venit vigesimus annus, ætas adolescentiæ, et quærit Dominus fructum operum honorum, et nihil invenit nisi folia vanitatum, amores, potationes, sphaeristeria, tripudia, vestium ornamenta, musicæ instrumenta, carnis oblectamenta, demonis instrumenta. Venit annus trigesimus, ætas matura et gravis, et majore ratione quærit Dominus fructum in ficulnea, et stæpe nihil invenit, nisi grossos ambitionis, usuræ,

crapulae, ebrietatis, aliorumque innumerabilium vitiorum fructus. *Succide ergo illam*, ait, *proiciatur in ignem, ut quid etiam terram occupat?* Magna et metuenda est ira Domini, *Horrendum est incidere in manus Dei viventis, qui postquam occiderit corpus, etiam animam perdere potest in gehennam ignis*. Sed Angelus Domini sollicitè intercedit. O Domine, dimitte, quæso, eum etiam hoc anno, dona illi, Domine, adhuc tempus et spatium penitentiæ: ego fodiam circa illum et mitam stercora, auferam de corde ejus nimiam illam terram, terrenas nimirum cogitationes, et ponam in oculis ejus stercora peccatorum ut ea videat, cognoscat, detestetur: ego efficiam, ut recogitet dies suos in amaritudine animæ suæ et fructus dignos penitentiæ, et operum honorum aliquando producat. *Ea vobis, fratres mei, quam multa, et quam magna sunt beneficia Angeli custodis, et quam multum ei honoris et amoris debeamus*.

Et hæc omnia nobis sancti Angeli præstant, dum nos custodiunt in via: sed finire tandem confecto, tunc nos in manibus tollunt, atque in sedes beatorum deferunt. Ita Lazarum illum mendicum in sinum Abrabæ Angeli portaverunt: ita multi Sanctorum in cœlum ab Angelis deferri visi sunt. Quis enim per regionem illam novam, obscuram, incognitam, per se ingredi valeret? Et o quam duri lapides ibi reperiantur! ibi ille jacet, qui se in lapidibus adorari faciebat, et quantum potest viam transeuntibus intercludit, quot peccata nunc facimus, tot ibi lapides ponit. O quam multi sunt, qui se ad cœlum evoluturos putant, qui aditum interclusum atque obstructum inveniunt. Quapropter, auditores, Angelum nostrum honorare, opem ejus implorare, sanctos mores imitari, monitis ejus obtemperare diligenter studeamus, ut quem patronum et custodem habemus in terris, eundem civem et sodalem habere etiam mereamus in cœlis. Amen.